

УДК 314.74:314.7.044

Г.І. ГОРОДЕЦЬКА,

Доктор філософії в галузі міжнародних та міжкультурних студій,
м. Львів
E-mail: gorodetska.galyna@gmail.com

ЛАНЦЮГОВА МІГРАЦІЯ: «ЗА» І «ПРОТИ» З ТОЧКИ ЗОРУ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ В ІСПАНІЇ

У даній статті розглядається питання особливостей ланцюгової міграції українських трудових мігрантів до Королівства Іспанії. Причини, що спонукали до міграції, та труднощі в новій країні допоможуть глибше зрозуміти міграційний досвід українців. А розбудована соціальна мережа в Іспанії та рекомендації досвіду ланцюгової міграції, зроблені українськими заробітчанами для своїх рідних та близьких, показують суб'єктивну оцінку українськими заробітчанами їх міграційного проекту.

Ключові слова: ланцюгова міграція, соціальна мережа, бідність, суб'єктивна оцінка мігрантами свого міграційного досвіду.

Постановка проблеми. Остання хвиля міграції українців, без сумніву, пов'язана із заробітками і часто має маятниковий (circular) характер: українські заробітчани їдуть і повертаються, і цю циклічність можна спостерігати роками. Цікавою в даній ситуації є природа цього руху, котра базується на соціальному капіталі та соціальних мережах самих мігрантів. Влаштувавшись у новій країні, мігранти-першопрохідці заохочують своїх рідних та друзів долучатися до них в країні призначення, обіцяючи новоприбулим допомогу з пошуком житла, роботи, та з усім необхідним. Отже, можна спостерігати створення своєрідного ланцюга, через який даний вид міграції ще можна знайти в літературі як ланцюгова міграція (chain migration). Але часто залишається поза увагою науковців оцінка мігрантами такого свого досвіду: чи є він позитивним, чи негативний? І що на це впливає? Пошук відповіді на такі запитання відбуватиметься через опис соціальної мережі українських заробітчани в Іспанії та їхню суб'єктивну оцінку їх міграційного проекту¹.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема трудової міграції українців має чимало аспектів для дискусій, що, зазвичай, концентруються на перевагах чи негативних наслідках цього явища як для самих мігрантів, так і для держави. І тут варто згадати праці О. Малиновської (O. Malynovska), котрі охоплюють і тих українців, що працюють

¹ Під «міграційним проектом» в даній статті буде розумітися реалізованість/нереалізованість намірів мігрантів, що спонукали їх до міграції, а також досвід, здобутий в процесі міграції.

в Росії [1], і тих, хто вибрав країни Європейського Союзу [2]. Крім цього, тематика публікацій дослідниці охоплює чимало сюжетів, серед яких і оцінка міграційних потоків [3], і управління міграційними процесами [4], і грошові перекази [5] тощо. Також не можна не згадати внесок І. Прибиткової (I. Pribytkova) в дослідження теми міграції українців, адже фокус її праць зачіпає не тільки потенційну міграцію [6], а й міграційну поведінку та якість життя [7] тощо.

Однак, досі ще не набувало значної уваги питання функціонування міграційних соціальних мереж українців, а їх важливість не можна недооцінювати, бо вони впливають на суспільство як країни призначення, так і країни походження. Крім цього, як наголошує D.S.Massey [8], наявність соціальних мереж між країною походження та призначення увіковічує міграційний процес. А мігрантські мережі науковець визначає як сукупність міжособистісних зв'язків, що з'єднують мігрантів, колишніх мігрантів та немігрантів у просторах країни походження та призначення через родинні зв'язки, дружбу тощо. Ці зв'язки підвищують ймовірність міжнародного руху завдяки нижчим витратам та ризикам руху, і збільшують очікувану чисту віддачу від міграції. З часом міграційна поведінка поширюється назовні та охоплює ширші сегменти відсилаючої країни [8, с. 448–449]. Адже міграційна соціальна мережа забезпечує основу для поширення інформації, підтримки, та навіть опіки, що на практиці можна спостерігати у вигляді допомоги при перетині кордону, фінансуванні подорожі/поїздки, пошуках роботи та житла. Отже, родинні зв'язки та соціальні мережі об'єднують соціальні структури з тими, хто приймає рішення на індивідуальному рівні. Враховуючи мультиплікативний ефект соціальних мереж, вони перетворюються на міграційний ланцюг. Оскільки соціальні мережі розширюються та посилюються з кожним новим мігрантом, потенційні мігранти можуть отримати вигоду від соціальних мереж та етнічних громад, наявних у країні призначення [9, с.2]. Таким чином, нагромаджуючий ефект міграції утримується через ефект снігової кулі, що виникає через мережі і відносно незалежно від об'єктивних економічних факторів [9, с.5].

Надзвичайний вплив на міграційне рішення мають соціальні та культурні фактори, адже вони визначають: (1) чи буде міграційний проект реалізований як такий; (2) в якій формі він відбуватиметься, тобто чи це буде переселення, чи маятникова (circular) міграція; (3) вибір місця/країни призначення; (4) а також сам міграційний досвід в новому середовищі. Крім цього, не можна забувати, що на мотивацію міграції впливає і демографічна структура, а це розмір сім'ї мігрантів, їх вік та стать, етап життєвого циклу, та ін. Саме ці всі компоненти міграційної мотивації впливають на остаточне рішення щодо міграції [9, с. 2–3].

Яскравим прикладом для вивчення ланцюгової міграції як такої був випадок міграції італійців до США, Австралії та Німеччини; і саме на їхньому прикладі були продемонстровані особливості функціонування цього різновиду міграції.

Описуючи процес ланцюгової міграції, виділяють три його стадії: (1) міграція піонерів, котру інколи називають міграція *padroni* (тобто працедавця/хресного батька), (2) трудова міграція, та (3) сімейна міграція [9, с.3]. Сама система ланцюгової міграції та пришвидшення мігрантських потоків італійців, на думку J.S.Macdonald та L.D.Macdonald [10, с. 266–267], особливо залежали від двох факторів, а саме від сімейності (*familism*) чи то близькості відносин між влаштованими і потенційними мігрантами, а також від заступництва/шефства/опіки (*patronage*) над новоприбулими. Завдяки цим «хитрошам», як їх назвали дослідники, бідні люди із сіл зуміли налагодити систему, котра обійшла тогочасну бюрократію в різних країнах [10, с. 269].

Основний тягар ланцюгової міграції, як правило, лягав на плечі піонерів чи то першопрохідців – вони повинні були обрати, куди їхати, а також швидко знайти роботу на новому місці. Оскільки міграційна мережа на цей час ще не існувала, мігранти-першопрохідці стикалися з високими витратами та ризиками, адже саме мережа, насправді, допомагає встановити та підтримувати соціальні зв'язки, і, таким чином, забезпечувати потрібними ресурсами. Влаштовані піонери-мігранти та їх послідовники забезпечували потенційних мігрантів не тільки інформацією щодо можливостей в країні призначення, а й надавали підтримку щодо подорожі, транспорту, проживання та роботи, заохочуючи в такий спосіб до міграції інших працівників. Хоча варто згадати, що при цьому вони зберігали-утримували залежність нових мігрантів відповідно до так званої системи «padroni». Можна було спостерігати потоки наступних мігрантів, котрі спочатку приїжджали без сімей, принаймні, до рішення залишитися на триваліший період. Возз'єднання сім'ї було третім і останнім етапом цього процесу [9, 10].

Центральною характеристикою ланцюгової міграції є зміщення, а то й переміщення соціальних контекстів. Цей процес простягається вздовж ланцюгів міграції та розвивається в самовідтворювану динаміку. Соціальні відносини суспільства походження продовжуються в суспільстві країни призначення, а сусідські відносини «пересаджуються» [9, с.4]. Таким чином, країни походження та призначення уже не є окремими об'єктами, а свого роду «вузлами», котрі визначають життєдіяльність людей [11, с.7]. А тому, критичною точкою у функціонуванні ланцюгової міграції є рішення щодо повернення або ж возз'єднання сім'ї з метою остаточного переселення. Всі мігранти, які приїжджають на обмежений період свого працевлаштування, в певний момент повинні прийняти це рішення. Отже, процес ланцюгової міграції залежить від кількості мігрантів, котрі вирішили повертатися додому, чи ж переселятися разом зі своїми рідними в країну призначення [9, с.4].

Метою даної статті є показати суб'єктивну оцінку трудовими мігрантами їх досвіду ланцюгового міграційного проекту, що буде реалізовано на прикладі українських заробітчан в Іспанії. Для вивчення суб'єктивної оцінки міграційного проекту українцями в Іспанії буде взято результати дослідження Г.І. Городецької (G. Gorodetska) щодо інтеграції українських мігрантів в іспанське суспільство, на прикладі автономії Країна Басків [12]. Основою емпіричного матеріалу стали 41 глибинне інтерв'ю, проведене з українцями активного робочого віку (20–64 роки), котрі проживають в Іспанії від 1 до 14 років. Опитування респондентів проводилися в період з 16 червня до 22 вересня 2010 року.

Описуючи обмеження вибірки, варто згадати, що респонденти були відібрані методом снігової кулі в місцях масового скупчення українців, таких як Руський магазин (магазин товарів, що є типовими для постсоціалістичного простору), Українська церква та через мережу передачі пакунків до України. Тобто до дослідження було залучено українців, які підтримують активні відносини зі своєю культурою та країною. Крім цього, важливим постає місце проведення дослідження, автономія Країни Басків, що насправді не є місцем масової міграції, адже політика даного регіону базується на засадах прозорості й легальності [13], що ускладнює умови для нелегальних мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб краще зрозуміти процес міграції, варто розпочати вивчення цього питання з країни походження. А тому спочатку буде розглянуто, що виштовхувало респондентів з України, а також що ж притягу-

вало їх саме в Іспанію. Вивчаючи особливості ланцюгової міграції, J.S.Macdonald та L.D.Macdonald [10, с.268] проілюстрували, що важливими чинниками, які спонукали італійців до цього рішення, були соціально-економічний розвиток краю та рівень бідності населення.

Вивчаючи причини міграції серед респондентів, можна простежити, що більшість з них була пов'язана саме з їх фінансово-економічною ситуацією. Отож, причини міграції учасників дослідження розподілилися в такий спосіб: фінансову причину назвали шестеро з кожних десяти опитаних, третина респондентів наголосила на підтримці-допомозі дітям, кожен четвертий українець прагнув кращого життя, шоста частина учасників виділила брак роботи та борги в Україні, а кожен десятий опитаний вказав розвал сім'ї як причину міграції. Розпочинаючи вивчення виштовхуючих факторів з фінансового чинника, уже можна простежити наявність двох груп респондентів, які звертали увагу на цю причину. З одного боку, це група людей, що справді була в нужді, люди, котрі від місяця до місяця позичали гроші та ледве зводили кінці з кінцями:

«Я вдома працювала директором школи. Раніше школи належали до відділу освіти в Тернополі, і ми завжди там отримували зарплату. Пізніше нас перевели на бюджет сільської ради, де не було ніякого доходу, і так — працювали, а грошей не отримували... Основна причина того, що я приїхала — там просто неможливо було вижити: світло, газ, діти. У мене так виходило, що кожного місяця я позичала в людей гроші, і так на-збиралися мої борги. Я не могла собі дати ради, а ще й дівчата мої вже підросли і треба їм щось купити. А в чоловіка роботи не було...» (жінка, 44 роки, Тернопільська обл., 2 роки в Іспанії).

З другого боку, є група людей, що не відчували нагальної фінансової потреби, але шукали кращих умов життя та кращої якості життя:

«Я їхав не за грошима, а за благоустроєм. Для мене важливим є кінцевий результат. Мені, чесно кажучи, байдуже мити вулиці за 3000 євро, чи бути директором за 1000. Я буду мити вулиці за 3000. Я був директором філіалу однієї компанії в Донецьку, все кинув і приїхав... Влаштувався у сферу торгівлі у 18 років простим службовцем і через 5 років роботи в цій сфері я досяг цілі, верхівки того, чого можна досягнути будучи простим смертним і працюючи у торгівлі, я став директором філіалу. Кар'єрного росту найближчим часом не передбачалося ніякого, а фінансова сторона цього питання мене не задовільняла. Я витратив на цю сферу 5 років свого життя і зрозумів, що я досяг своєї цілі, не отримавши того результату, який я очікував, і не отримавши зарплати, яку я очікував. Мені залишалося, або змінювати сферу діяльності і досягати там ще чогось наступні 5–10 років, або змінювати загалом все кардинально. Оскільки у мене батьки були в Іспанії, я вирішив змінити все кардинально..., дальше там перспектив я не бачив» (чоловік, 25 років, м. Донецьк, 2 роки в Іспанії).

Часто опитані звертали увагу на сукупність причин, що стимулювали їх до міграції, тобто до міграції їх спонукала не одна причина:

«Вдома не було роботи..., робота була вдома, але не платили. І дочка закінчувала школу, треба було кудись вступати... Квартиру хотів купити, бо жив у жінки з її батьками... Та й така ситуація була в Україні, що треба було їхати і щось шукати...» (чоловік, 50 років, Львівська обл., 10 років за кордоном).

Крах бізнесу та повернення кредитів також були серед причин :

«Причиною було безгрошів'я (респондентка сміється)... З роботи скоротили, не було за що жити. Хотіли зробити свій бізнес: були у нас в оренді 2 магазини, такі по селах,

і взяли ми гроші під проценти. Кожного місяця нам не ставало навіть на проценти, бо все з'їдав і бензин, і оренда магазинів, і квартплата. Треба було якось вибратися з цієї ситуації. Тому ми вирішили і купили путівку, а нашій продавщиці дали нашу квартиру і нашу машину по довіреності, щоб вона платила в банк наші проценти...» (жінка, 52 роки, Київська обл., 8 років в Іспанії).

Щодо країни призначення, більшість респондентів наголосила, що їх вибір Іспанії був зумовлений наявністю контактів у цій країні: це могли бути знайомі, друзі, родичі, котрі допомагали впродовж початкового періоду поселення, особливо з пошуком роботи і житла. Ця причина була вказана сімома з кожних десяти опитаних. Серед інших причин вибору Іспанії респонденти зазначили і доступність візи, і зміну місця роботи, і навіть симпатію до даної культури.

Для того, щоб краще зрозуміти оцінку і рекомендації опитаних стосовно міграційного проекту в Іспанії, насамперед, потрібно дізнатися про їх досвід у новій країні, та труднощі, які їм доводилося долати. Опинившись у новій країні, мігранти, зазвичай, переживають найскладніший першопочатковий період. Впродовж цього часу, вони стикаються з величезною кількістю труднощів, а сам процес подолання труднощів може або посприяти, або завадити в реалізації міграційних планів та намірів. І тут саме соціальний капітал і соціальна мережа новоприбулих відіграють визначальну роль, а якщо їх ще немає, то першопрохідцям доводиться розпочинати все з «нуля» :

«Перша проблема, звичайно, це незнання мови, мовний бар'єр, через це було дуже тяжко, починаючи з магазину і закінчуючи роботою і спілкуванням з людьми. А далі як у всіх, найголовніше робота, не було документів, а без документів робота дешева». (жінка, 38 років, м.Умань, 10 років в Іспанії).

Варто згадати і психологічні труднощі, пов'язані з власними переживаннями та почуттями, тугою за рідними і ностальгією.

«Найтяжчим було те, що не бачила своїх родичів, за свою дитину дуже переживала. Моя дитина була кожен день перед очима» (жінка, 34 роки, Тернопільська обл., 10 років в Іспанії).

Крім цього, міграційний досвід – це досвід міжкультурної комунікації, а він нерідко породжує тривогу та непевність. І це той випадок, коли міграційна мережа має обмежені ресурси для допомоги новоприбулим. Зміна культурних та соціальних норм, переконань, ролей та цінностей, що різняться між культурою країни походження та призначення, породжує культурний шок, котрий, в свою чергу, стає причиною стресу, депресії, фрустрації та дезорієнтації. Як результат, мігрантам потрібно вивчати культурні особливості нової громади, щоб знати, що дозволено і заборонено в новій культурі [14].

«Я себе відчував ніби всередині мильної бульбашки..., де знаходився я один, а весь інший світ був поза нею. Я не розумів цього світу, не входив в нього, тобто я не міг адаптуватися. По-перше, по приїзді сюди я не розмовляв іспанською, за 3 місяці я вже почав говорити. Завдяки моїм родичам мене влаштували на роботу, на будівництво чорноробом, і там я навчився іспанської мови, але, тим не менше, було нерозуміння місцевої культури. Наприклад, вдома я слухав певні програми по радіо, спілкувався зі своїми друзями, у нас були наші спільні звички, ми збиралися попиту пива, на вихідні ми їздили на шашлик, посеред тижня ми працювали і ходили разом обідати. По приїзді сюди зникли мої улюблені програми радіо, музика, яку я міг слухати, пропала їжа, яку я люблю їсти, не було друзів..., тобто я опинився, як у вигнанні, як в засланні. Це було, як за часів Сталіна, коли радянська влада відсилала людей в Сибір, майже те саме сталося і зі мною. Я був

повністю відрізаний від світу, я прагнув зберегти залишки своєї культури всередині себе і не знаходив нікого, з ким би я міг цим поділитися – виходить, що я був один. У мене були іспанські знайомі, з котрими я спілкувався кожного дня, але я не знаходив якихось цікавих спільних тем для розмов. Було дуже важко адаптуватися саме до місцевого способу життя, тобто змінити трохи чіп того, як ти одягаєшся; посміхаєшся, коли виходиш на вулицю, чи, навпаки, хмуриш брови; вітаєшся ти з сусідами, чи не вітаєшся – все це настільки відрізнялося від попереднього життя, що було дуже важко це все сприйняти і почати жити по-новому, почати думати по-іншому, і ще й на чужій мові» (чоловік, 33 роки, м. Дніпропетровськ, 12 років в Іспанії).

Однак є також і ті респонденти, які не відчували особливих труднощів у новій країні. Запорукою цього, звичайно, стала соціальна мережа новоприбулих:

«Практично проблем у мене не було. І це все завдяки сестрі. Якби був сам...я сам би не приїхав» (чоловік, 53 роки, Черкаська обл., 7 років в Іспанії).

Описуючи соціальну мережу українців у Країні Басків, найперше, що кидається в очі, є те, що всі респонденти підтримують досить тісні взаємозв'язки з українцями. І справді, це можна пояснити, насамперед, залежністю в пошуку роботи та житла, що, переважно, проводиться через мережу співвітчизників. Окрім цього, кожних четверо з п'яти опитаних сказали, що мають у своїй соціальній мережі іспанців, і це не тільки трудові контакти. Респонденти наголошували, що їх відносини з місцевими мають характер дружби або близького приятелювання. Цікавим тут є те, що незважаючи на принцип географічної та культурної близькості [15], респонденти не будують свою соціальну мережу з представників колишнього Радянського Союзу чи блоку Соціалістичних держав, а шукають більше контактів з місцевим населенням. Звичайно, це може бути пояснене обмеженістю ресурсів серед мігрантів та інвестиціями у стосунки з місцевим населенням з метою отримати доступ не тільки до ресурсів, а й покращити свій соціальний статус [15]. Та, насправді, українцям подобається відкритість та дружність місцевого населення, що, звичайно, має вплив на побудову відносин у зв'язку з низькими затратами у відносинах:

«Ну от взяти елементарне, тут, наприклад, як якась свято, то море народу на вулицях, ходять, штовхаються, але ніхто нікого не чіпає. А у нас, як якийсь концерт – бійка може бути на кожнім кроці, чи зачепив плечем один другого – вже шарпаються. Тут такого нема, дружні вони дуже, це помітно» (чоловік, 30 років, Львівська обл., 4 роки в Іспанії).

«В цілому, дуже хороші люди, такі от, якщо ти запитаєш, куди тобі пройти, тебе проведуть, аж до того, що тебе посадять в цей автобус і попросяються як з другом. Це мені подобається, оця дружелюбність,...те, чого нема у нас – це такої дружелюбності» (жінка, 34 роки, Полтавська обл., 4 роки в Іспанії).

Крім цього, учасники дослідження також проілюстрували, наскільки близько вони можуть впустити місцеве населення до свого оточення. Респондентів запитували, чи приймуть вони іспанця/іспанку в свою сім'ю як члена сім'ї. Важливим тут є згадати, що кожен респондент часто трактував це питання залежно від свого цивільного статусу. Наприклад, неодружені роздумували щодо можливості одруження, а ті, хто одружений і мав дорослих дітей, розмірковували, щодо одруження своїх дітей з іспанцями, а отже, і прийняття їх як зятя чи невістки. Отож, троє з кожних десяти опитаних українських мігрантів прийняли б іспанця/іспанку в свою сім'ю. Хоча, звичайно, є ті, хто не так позитивно розглядає дану ситуацію: сьома частина учасників зазначили, що «швидше не приймуть, аніж приймуть» іспанців, та двоє

респондентів сказали тверде «ні» сімейним зв'язкам з місцевим населенням. Тут варто наголосити, що часовий фактор відіграє вирішальну роль в інтеграції та адаптації мігрантів. Негативна позиція респондентів, як правило, простежується серед тих учасників дослідження, котрі проживають в Іспанії незначний час. Наступна респондентка тільки підтверджує важливість часового фактора:

«Зараз так, колись ні, а зараз так. Я би прийняла. В зв'язку з тим, що від них я зачерпнула багато тепла» (жінка, 59 років, Львівська обл., 10 років в Іспанії).

Третина опитаних сказала: «Я прийму рішення доньки/сина»; дана відповідь вказувалася батьками щодо можливого одруження своїх дітей з іспанцями, а п'ята частина учасників дослідження хоча і має сумніви щодо прийняття/не прийняття іспанця/іспанки в свою родину, але демонструє свою позитивну схильність до цього кроку:

«Напевне швидше так, ніж ні. Може моя донька жила б десь у Європі, у добробуті..., хоча я тягла її сюди, але вона не захотіла... Може якщо б вона захотіла сюди, то і я б залишилася..., можливо вона б тоді вийшла тут заміж, а він був би багатший за наших, може б тоді жила краще... Бо там же ж люди такі бідні – ось дивись: телевізор поламається, то людина не може собі телевізора купити. Навіть на виплату, подумає 1000 разів, скільки той телевізор потрібно буде виплачувати, і скільки треба буде економити. А тут, дивись, ось в п'ятницю на одній хаті, де я працюю, поламався пилосос. Він практично новий, а господар каже, що викидає його, бо вже минуло два роки гарантії... У нас ще будуть щось там паяти, ремонтувати, тут він пішов і купив новий. От через це, я б вибрала «більше так, ніж ні» (жінка, 41 рік, Черкаська обл., 10 років в Іспанії).

Таким чином, час а також близькі відносини з корінним населенням змінюють ставлення мігрантів і до місцевих, і до приймаючої країни. І тут рекомендація Іспанії як країни призначення стає лакмусовим папірцем, що допоможе побачити, як українці оцінюють свій міграційний досвід в Іспанії: позитивно чи негативно? Результати опитування показують, що більше половини респондентів рекомендують Іспанію своїм родичам та друзям, тоді як, понад третина не радили б Іспанію для міграції, а решта учасників вагається, чи радили б вони Іспанію своїм близьким. Негативна відповідь, зазвичай, пояснюється тим, що рекомендація Іспанії респондентами розглядалася як їх зобов'язання допомогти адресату рекомендації з влаштуванням в новій країні. На практиці, це означає: якщо мігрант рекомендує комусь (другу, родичу, тощо...) їхати в Іспанію, то він бере на себе зобов'язання допомогти з пошуками житла та роботи. Більше того, новоприбулий повністю залежить від тієї людини, котра його запросила, оскільки, зазвичай, новоприбулі не володіють іспанською мовою. Це пояснення може бути простежене в різний спосіб та в різних контекстах:

«Я б, не радила: якщо не знаєш мови, нічого вам туди їхати. Якби це були мої родичі, я б допомогла, щоб якусь копійчину вони заробили» (жінка, 52 роки, Київська обл., 8 років в Іспанії).

Крім цього, порівнюючи ситуацію близьких в Україні та знаючи, що їх може очікувати в новій країні, українці заохочують або, навпаки, знеохочують своїх друзів та близьких до міграційного досвіду:

«У мене є подруга, котра непогано живе в Україні. В Україні зараз також криза велика, і вона кілька раз казала: «Я приїду, найди мені роботу». Я їй раджу, щоб вона сюди не їхала, тому що ліпше, як там, вона жити тут не буде. Там є своє житло... Тут за все треба платити, вічно якісь проблеми... Ніхто з села не приїде і яйця чи молоко не привезе. Тим паче, що робота тут – нині проблема, раніше можна було знайти роботу

інтерна (внутрішній працівник, догляд), екстерна (зовнішня допомога, прибирання), а тепер вивішують оголошення і шукають своїх іспанців чи басків, бо вони також зараз без роботи лишилися» (жінка, 38 років, м. Умань, 10 років в Іспанії).

«З одного боку, якщо людина там влаштувалася, я б її сюди не кликала. Але, якщо людина там в такій біді страшній, тоді так. Все-таки, якщо ти там, то краще звідти не вириватися, бо потім — оця роздвоєність: тут тобі подобається, але основне твоє там, в Україні... Ще молодого я би з задоволенням взяла. Нехай би лишався і жив, а вже старших — ні. У молодого, ще є якесь майбутнє» (жінка, 51 рік, Івано-Франківська обл., 5 років в Іспанії).

Варто сказати, що економічна та фінансова кризи знеохочують учасників рекомендувати міграційний досвід потенційним заробітчанами. Багато респондентів наголошували, що брак роботи та легального статусу стануть основними проблемами у влаштуванні в новій країні:

«Років 5–7 тому, аж 4-х друзів у Португалію забрав, радив, приїжджайте, є робота, допоможу влаштуватися, а зараз тяжко. Без документів радити приїжджати сюди не можу, бо будуть великі витрати. Без документів тепер нічого не зробиш, тому стараюся нікому нічого не радити» (чоловік, 33 роки, Львівська обл., 8 років за кордоном).

Відповіді респондентів показують, що частина з них стоїть уже перед вибором країни постійного місця проживання, тобто вони на порозі третьої і останньої стадії ланцюгової міграції. Цікавим спостереженням ділиться S.Naug, котра на прикладі італійців у Німеччині зауважила, що особи, які проживають у країні призначення зі своїм чоловіком/дружиною, більше схильні до повернення, аніж ті, хто переїхав уже всією сім'єю [9, с.7]. Повертаючись до опитаних українців, маємо такий їх розподіл щодо присутності/відсутності їхньої сім'ї в Іспанії: чотири з кожних десяти опитаних проживають в Іспанії зі своєю сім'єю, четверта частина респондентів проживає з чоловіком/дружиною в країні призначення, і третину становлять ті, чий сім'ї залишилися в Україні. Таким чином, і рекомендації опитаних, а також возз'єднання сімей значної їх частини в Іспанії можуть розглядатися як позитивна оцінка їхнього досвіду ланцюгової міграції.

Висновки. Результати даного дослідження показують, що більшість українських мігрантів в Іспанії радили б міграційний досвід своїм друзям і близьким. Водночас третина респондентів не готова взяти на себе місію «хресного батька» та допомагати новоприбулим з пошуками роботи, житла чи з адаптацією в новій країні. Пояснюючи свою негативну відповідь, респонденти наголошували на фінансово-економічній кризі, котра також зачепила і Іспанію, що, без сумніву, вплинуло на іспанський ринок праці. Однак, в той же час, порівнюючи свій міграційний досвід з ситуацією своїх рідних чи друзів, заробітчани, насамперед, радили б цей досвід тим, хто перебуває у фінансово-економічній скруті. Адже для значної більшості опитаних ланцюгова міграція стала, насамперед, інструментом для подолання бідності. Крім цього, з'явилася уже категорія і тих, для кого Іспанія стала новою домівкою. Таким чином, беручи все перелічене до уваги, можна простежити позитивну оцінку досвіду ланцюгової міграції серед учасників дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малиновська О.А. Трудова міграція населення України в Росію: обсяги, проблеми, регулювання/О.А. Малиновська//Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць. — Харків: ХРІДУ УАДУ, 2003. — № 2. — Ч.2. — С. 90–96.

2. *Малиновська О.А.* Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.
3. *Malynovska, O.* Migration in Ukraine: Challenge or Chance?/O.Malynovska// European View. – Spring 2007. – 5. – P.71 – 78.
4. *Малиновська О.А.* Управління міграціями: деякі висновки з європейського досвіду /О.А. Малиновська//36. наук. пр. УАДУ/ За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – № 2. – С. 446–453.
5. *Малиновская Е.А.* Трудовые мигранты из Украины в странах ЕС и их переводы на родину в пост-кризисный период [Электронный ресурс]/ Е.А.Малиновская// Сеть Экспертов и Практиков в Области Миграции и Денежных Переводов.– Январь, 2013. – Режим доступа: http://mirpal.org/files/files/Malynovska's_report_rus_final_w%20cover.pdf
6. *Прибыткова І.М.* Сучасні міграційні процеси в Україні / І. Прибыткова // Безпека документів та міграційна політика: висновки та рекомендації міжнародних робочих груп для України. – К.: Європа без бар'єрів, 2011. – С. 9–30.
7. *Прибыткова И.* Миграционное поведение и качество жизни населения в концептуальном и эмпирическом измерениях / И.М. Прибыткова // Миграция и развитие. Материалы международной конференции (Пятое Валентеевские чтения). –М.: МГУ. – 2007. – С. 257 – 281.
8. *Massey D.S.* Theories of International Migration: A Review and Appraisal / Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor// Population and Development Review. – Sep.1993. – Vol. 19, No. 3. – P. 431 – 466.
9. *Haug S.* Migration and Return Migration: the Case of Italian Migrants in Germany/Sonja Haug// In Labour Migration and Transnationalism in Europe – Contemporary and Historical Perspectives. Regensburg. – 10–11 December 2010. – P. 1–11.
10. *Macdonald J.S.* Italian Migration to Australia: Manifest Functions of Bureaucracy Versus Latent Functions of Informal Networks/ John S.Macdonald, Leatrice D. Macdonald// Journal of Social History. – Spring 1970. – 3(3). –P. 249–275.
11. *Bedford R.* Circular migration: Reflections on an enduring debate/ R. Bedford// In: EU Presidency Conference, Roundtable 2.1: The development potential of circular migration. Labour Migration and its Development Potential in the Age of Mobility. Malmö, Sweden. – 15–16 October 2009. – P.6–9.
12. *Gorodetska G.* Integration of Ukrainian Immigrants to Spain: A Case Study of the Basque Country/ Galyna Gorodetska // PhD Thesis. University of Deusto. – 2012.
13. *Laparra Navarro M.* Las Políticas de Integración Social de Inmigrantes en España /M. Laparra Navarro y A. Martínez de Lizarrondo Artola // In Rafael del Río Sendino (Ed.), VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España. – Fundación Foessa, 2008. – P.1–31.
14. *Basabe N.* Diferencias Culturales y Comunicación: Integración Socio-Cultural de los Inmigrantes Extranjeros en el País Vasco/ Nekane Basabe// In Juan José Igartua y Carlos Muñoz (eds.), Me-dios de Comunicación, Inmigración y Sociedad. – Ediciones Universidad de Salamanca, 2007. – P. 233–255.
15. *Völker B.* Inequality in Social Capital Between Migrants and Natives in the Netherlands/ Beate Völker; Pinkster, Fenne; Flap, Henk// In In Frank Kalter (Ed.), Migration und Integration. – VS verlag für sozialwissenschaften, GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2008. –P.325–350.

REFERENCES

1. *Malynovska, O.A.* (2003) Trudova migratsia naseleння Ukrainy u Rosiyu: obshchy, problem, reguliuvannya [Labour Migration of Ukrainian Population to Russia: volume, problems, regulations]. Kharkiv: KhRIDU UADU, Vol.2, 2, 90-96 [in Ukrainian].
2. *Malynovska, O.A.* (2011) Trudova migratsia: sotsialni naslidky ta shliahy reaguvannya [Labour Migration: social consequences and the ways to respond]. Kyiv: NISD[in Ukrainian].
3. *Malynovska, O.* (2007) Migration in Ukraine: Challenge or Chance? European View, Vol.5, 71 – 78 [in English].

4. *Malynovska, O.A.* (2002) Upravlinnia migratsiyamy: deyaki vysnovky z evropeiskogo dosvidu [Migration Management: Some Lessons from European Experience]. Kyiv: UADU. Vol.2, 446-453 [in Ukrainian].
5. *Malinovskaya, E.A.* (2013) Trudovyje migranty iz Ukrainy v stranah ES i ih perevody na rodinu v post-krizisnyi period [Ukrainian Migrant Workers in EU and Their Remittances to Home Country in Post-Crisis Time]. Retrieved from http://mirpal.org/files/files/Malynovska's_report_rus_final_w%20cover.pdf [in Russian].
6. *Pribytkova, I.M.* (2011) Suchasni migratsijni protsesy v Ukraini [Modern Migration Processes in Ukraine] Bezpeka dokumentiv ta migratsijna polityka: vysnovky ta rekomendatsii mizhnarodnyh robochyh grup. Kyiv: Europa bez barieriv, 9-30 [in Ukrainian].
7. *Pribytkova, I.* (2007) Migratsionnoje povedenie i kachestvo zhizni naseleniya v kontseptualnom i empiricheskom izmereniyah [Migration behavior and the quality of life of population in conceptual and empirical measurements]. Mezhdunarodnaia konferentsiia (Migratsia i razvitie: Piatye Valenteevskie chtenija), pp. 257- 281 Moscow: MGU [In Russian].
8. *Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E.* (1993) Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review, Vol. 19,3, 431 – 466 [in English].
9. *Haug, S.* (2010) Migration and Return Migration: the Case of Italian Migrants in Germany, In Roundtable: Labour Migration and Transnationalism in Europe – Contemporary and Historical Perspectives. Regensburg, 10-11 December 2010 [in English].
10. *Macdonald, J.S. & Macdonald, L.D.* (1970) Italian Migration to Australia: Manifest Functions of Bureaucracy Versus Latent Functions of Informal Networks. Journal of Social History, 3,3, (pp 249-275). [in English].
11. *Bedford, R.* (2009) Circular migration: Reflections on an enduring debate. In: EU Presidency Conference, Roundtable 2.1: The development potential of circular migration. Labour Migration and its Development Potential in the Age of Mobility. Malmö, Sweden, 15-16 October 2009, (pp.6-9) [in English].
12. *Gorodetska, G.* (2012) Integration of Ukrainian Immigrants to Spain: A Case Study of the Basque Country. PhD Thesis. University of Deusto. [in English].
13. *Laparra Navarro, Miguel y Martínez de Lizarrondo Artola, Antidio* (2008) Las Políticas de Integración Social de Inmigrantes en España. In Rafael del Río Sendino (Ed.), VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España (pp.1-31), Fundación Foessa [in Spanish].
14. *Basabe, Nekane* (2007) Diferencias Culturales y Comunicación: Integración Socio-Cultural de los Inmigrantes Extranjeros en el País Vasco. In Juan José Igartua y Carlos Muñoz (eds.), Medios de Comunicación, Inmigración y Sociedad (pp. 233-255). Ediciones Universidad de Salamanca [in Spanish].
15. *Völker, Beate; Pinkster, Fenne & Flap, Henk* (2008) Inequality in Social Capital Between Migrants and Natives in the Netherlands. In Frank Kalter (Ed.), Migration und Integration (pp.325-350). VS verlag für sozialwissenschaften, GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden [in English].

Стаття надійшла до редакції журналу 20.11.2013

Г.И. Городецкая,

Доктор философии в области международных и межкультурных отношений, г. Львов,
E-mail: gorodetska.galyna@gmail.com

ЦЕПНАЯ МИГРАЦИЯ: «ЗА» И «ПРОТИВ» С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УКРАИНСКИХ МИГРАНТОВ В ИСПАНИИ

Целью данной статьи является показать субъективную оценку проекта миграции украинскими мигрантами в Испании. Для раскрытия этой темы был взят эмпирический материал PhD диссертации «Интеграция украинских иммигрантов в Испанское общество: на примере Страны Басков», который включает 41 глубинное интервью с украинскими мигрантами в Испании. Субъективная оценка проекта миграции осуществлялась через рекомендации украинцами

в Іспанії міграційного проекту для родичів і друзів респондентів. Результати дослідження показують, що більше половини учасників дослідження рекомендували проект міграції своїм близьким людям, що на самому справі може розглядатися як позитивна оцінка їх міграційного досвіду. В той же час, кожен третій респондент не рекомендує цей міграційний досвід своїм друзям і родичам. При цьому негативним відповіддю на рекомендації Іспанії як країни-приймачки, насправді, керувалися не негативним досвідом в Іспанії, а обов'язками, які іммігранти повинні взяти на себе стосовно родичів і друзів, якщо вони запросили б їх. Цей факт дуже чітко демонструє, що базою міграційного проекту опитаних була і залишається їх соціальна мережа і соціальний капітал, що з'єднують країну походження і країну прийому «людськими ланцюжками». Оскільки польовий етап дослідження проводився в час фінансово-економічного кризи (16 червня – 22 вересня 2010 г.), респонденти зробили акцент на складнощях, з якими доведеться зіткнутися новоприбулим в пошуку роботи. Це фактично буде ускладнено також і відсутністю легального статусу (дозволи на проживання і роботу), і незнанням іспанської мови. Але в той же час респонденти акцентували на тому, що незважаючи на економічну кризу, вони б рекомендували цей вид міграції своїм родичам і друзям як інструмент боротьби з бідністю.

Ключові слова: бідність, ланцюгова міграція, соціальна мережа, суб'єктивна оцінка мігрантів їх міграційного досвіду.

G. Gorodetska,
PhD in International and Intercultural Studies, Lviv,
E-mail: gorodetska.galyna@gmail.com

CHAIN MIGRATION: PROS AND CONS IN TERMS OF UKRAINIAN MIGRANTS IN SPAIN

The aim of this article is to show the subjective evaluation of migration project made by Ukrainian immigrants to Spain. To explore this topic the research material of the PhD thesis on «Integration of Ukrainian Immigrants into the Spanish Society: A Case Study of the Basque Country» has been used that includes 41 in-depth interviews with Ukrainian immigrants in Spain. This subjective evaluation of migration project is done, first of all, through recommendations of Spain as destination country for friends and relatives of respondents. Research outcomes demonstrate that more than a half of research participants would recommend migration project to Spain to their friends and relatives. This fact illustrates positive evaluation of migration experience by Ukrainian labor workers. However, at the same time, a significant group of people (a third of research participants) is observed that does not advise migration project start in Spain. And this negative answer of respondents was not influenced by the negative experience faced in Spain, but by responsibilities that immigrants have to take inviting their relatives or friends to the host country. This situation shows that the migration project of Ukrainians in Spain has been based and still exists on the ground of the social capital and social network of interviewees. As this type of mobility unites people in both the host and home country, it can be found in the literature also as “chain migration”. The main peculiarities of this type of migration consist in the principles that make it live: they are familism and patronage. So, it can be concluded that a third of research participants are not ready for patronage function. As research field work was conducted in the time of the economic crisis (June 16 – September 22, 2010), interviewees put an emphasis on the difficulties that will be faced by newcomers in the job search. Furthermore, situation of newcomers will also be complicated by the lack of the regular status (residence and work permit) and fluency of the Spanish language command. Nevertheless, majority of respondents stressed that they would recommend chain migration experience to their friends and relatives as a tool for fighting poverty.

Key words: poverty, chain migration, social network, subjective evaluation of migration experience made by Ukrainian migrants.